

آشنایی همگان با

نظریه

دکتر محسن فرهود منش

ساختاری موسیقی ایران

جلد یکم

انتشارات سورمه مهر (وابسته به حوزه هنری)	
مرکز موسیقی حوزه هنری	
	آشنایی همگان با نظریه ساختاری موسیقی ایران جلد یکم
	پژوهش و نوشته: دکتر محسن فر بودمنش طرح جلد: هما دلورای
چاپ، صحافی و لیتوگرافی: سپهر چاپ اول: ۱۳۹۳ شمارگان: ۲۵۰۰ نسخه شابک دوره: ۸-۲۹۸-۱۷۵-۶۰۰-۹۷۸ شابک جلد اول: ۱-۲۹۷-۱۷۵-۶۰۰-۹۷۸	
نقل و چاپ نوشته‌ها یا هر گونه برداشت به هر شکل، منوط به اجازه رسمی از مرکز موسیقی حوزه هنری است.	
سرشناسه: فر بودمنش، محسن، ۱۳۱۸ - عنوان و نام پدیدآور: آشنایی همگان با نظریه ساختاری موسیقی ایران / پژوهش و نوشته محسن فر بودمنش. مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سورمه مهر، ۱۳۹۰ - مشخصات ظاهری: ج ۱، ۷۸۴ ص شابک: دوره:	
ISBN: 978-600-175-297-1	ج ۱:
ISBN: 978-600-175-298-8	
موضوع: موسیقی ایرانی -- تاریخ و نقد موضوع: موسیقی ایرانی -- دستگاه‌ها موضوع: آواز ایرانی -- دستگاه‌ها موضوع: موسیقی ایرانی -- گوشه‌ها شناسه افزوده: شرکت انتشارات سورمه مهر رده بندی کنگره: ۱۳۹۰/ف۴۱۵/ML۳۴۴ رده بندی دیویی: ۷۸۹ شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۱۴۶۹۱	
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشت، پلاک ۳۳ صندوق پستی: ۱۱۴۴-۱۵۸۱۵ تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۵۳۱۹ تلفن مرکز بخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱ www.sooremehr.ir	

پیشگفتار

کوشش فراوان برای چاپ این کتاب از طرف کارشناسان ورزیده نشریه سوره مهر. وابسته به حوزه هنری تبلیغات اسلامی انجام شده است. نویسنده این کتاب از کوشش و زحمات فراوان ایشان سپاس‌گزاری می‌کند و به‌خصوص از آقای رضا مهدوی، مدیر کل دفتر موسیقی آن حوزه تشکر می‌کند. در ضمن از دو استاد گرامی، جناب استاد مجید کیانی و جناب استاد داریوش طلایی، که برای مطالعه دو فصل یازدهم و دوازدهم این کتاب و انعکاس نظر خود وقت صرف کرده‌اند نهایت سپاس‌گزاری را تقدیم می‌دارم.

محسن فربودمنش

سال ۱۳۹۰

بنام خدا

یاداشتی بر پژوهش و نوشته دکتر محسن فربودمنش به عنوان کتاب "آشنایی همگان با نظریه ساختاری موسیقی ایران".

همان‌طور که در چکیده اثر فوق نیز مشاهده می‌شود ارتباط دستگاه‌ها و آوازاها و همچنین گوشه‌ها و حتی جمله‌ها و واژه‌های آن در ردیف به قدری سنجیده و با ساختار ریاضی است که نیازمند یک تحقیق دقیق پر دامنه را خواستار است.

خوشبختانه کتاب و تحقیق حاضر به خوبی و با زیبایی‌های نموداری به آن پرداخته است. هرچند کار پر زحمت و دشوار است اما نتیجه خوبی را در پی دارد. که علاوه بر جواب پرسش‌های مطرح شده را به دست می‌دهد به معما و رازهای دیگر نیز پرداخته می‌شود که آن‌ها نیز قابل توجه می‌باشند. مانند چگونگی و درصد دو نغمه مهم و محوری بودن نغمات "شاهد و ایست" و همچنین ارتباط دستگاه‌ها با مقام‌های پیشین و مسائلی دیگر همگی باعث پژوهشی نوینی را فراهم آورده است که ان‌شاءالله بتواند در شناخت و ارتقای موسیقی دستگاهی ردیف مؤثر واقع گردد.

با تشکر فراوان

مجید کیانی

۸۶/۱۰/۱۴

بنام خدا

جناب آقای دکتر محسن فربودمنش، همه کسانی که در موسیقی دستگاهی ایران عمیق شده و به جنبه‌های علمی آن نیز دقیق شده‌اند همگی به این امر پی برده‌اند که این موسیقی اگرچه در دورانی فقط به عمل آن پرداخته شده، ولی زیربنای آن استوار بر ساختار و چهارچوب‌هایی چنان دقیق و قاعده‌مند است که امکان ندارد به طور اتفاقی انجام پذیرفته باشد و حتماً می‌بایست بر اصول و قواعدی علمی استوار بوده باشد. تحقیق جناب‌عالی که در واقع نوعی کار آماری است بر ساختار گوشه‌های چند ردیف معتبر باقی‌مانده از قدما کاری است بنیادین برای همه پژوهشگرانی که مایل به تحقیقات عمیق‌تر درباره موسیقی دستگاهی ایران هستند. چنانچه ثابت شود که این نمودارها با روشی صحیح و متدولوژی علمی قابل دفاع تهیه شده - که توصیه من این است که بخشی را به معرفی و تبیین این متدولوژی بپردازید - این کار بسیار سودمند و قابل استفاده در زمینه‌های مختلف پژوهش برای همه کسانی که علاقه‌مند به مباحث علمی در موسیقی ایرانی هستند، خواهد بود.

با تشکر و آرزوی موفقیت

داریوش طلائی

۸۶/۱۱/۱۳

فشرده

با مطالعه کتاب‌های موسیقی ایران، پرسش‌های اساسی مطرح می‌شود که به نظر می‌رسد پاسخ مناسبی برای آن‌ها در کتاب‌های موسیقی، حداقل برای نویسنده این کتاب، وجود ندارد؛ مانند چرا دستگاه نوا وابسته به دستگاه شور است؟ چرا دستگاه راست پنجگاه وابسته به دستگاه ماهور است؟ چرا آوازهای ابوعطا، بیات ترک (زند)، بیات کرد، دشتی، و افشاری وابسته به دستگاه شور است؟ چرا استادی چون شهنازی آواز اصفهان را وابسته به دستگاه شور می‌داند و استادان دیگر آن را وابسته به دستگاه همایون می‌دانند؟

برای یافتن پاسخ دقیق و علمی این پرسش‌ها به نظر رسید روشی به دست آید که بتوان اطلاعات مربوط به هر گوشه در ردیف موسیقی را با چشم دید و از روی این مشاهده‌ها بتوان راز و رمز نهفته در

گوشه‌های ردیف را به دست آورد. فرض مهمی که در آغاز این پژوهش مورد قبول و باور بود آن بود که پایه‌گذاری موسیقی ایران توسط نواخ این سرزمین، در طول زمان، به احتمال از زمان اوج موسیقی ایران در زمان ساسانیان شکل گرفته است. بنابراین باید برای درک راز و رمزهای آن بسیار کوشید تا بتوان به آن‌ها دست یافت. برای این منظور با استفاده از ریاضی ساده همه نت‌ها در گوشه‌ها به ارقام، برابر کشش زمانی آن‌ها نسبت به نت سیاه، تبدیل شده و نمودار هر یک از گوشه‌ها در ردیف جداگانه و دقیق رسم شده است. دیگر آنکه سعی شده همه اطلاعاتی که در گوشه وجود دارد به نحوی قابل دیدن باشد؛ به‌خصوص ردیف نت‌های استفاده‌شده در گوشه‌های ردیف، که خود مهم‌ترین منبع پیدا شدن راز و رمز موسیقی ایران تشخیص داده شده است.

با مشاهده راز و رمزها در گوشه‌های ردیف و با مطالعه کتاب‌های نویسندگان موسیقی مانند فارابی، ارموی، مراغی، علی جرجانی، و دیگران می‌توان دوباره ارتباط موسیقی امروز را با ساختار موسیقی، که پیش از «دستگاه شدن» ردیف گوشه‌ها وجود داشته، برقرار کرد. این نکته در نهایت امیدواری و خوشحالی باید ذکر شود که ساختار ردیف موسیقی امروز همان ساختاری است که پیش از دستگاه شدن ردیف گوشه‌ها و استفاده از گام در این چندین سال وجود داشته است. جالب است بیان این واقعیت که آنچه در گوشه‌های ردیف است همان است که بود.

امید است این کتاب نه فقط پاسخ مناسبی برای پرسش‌های مطرح‌شده بیان کند، بلکه به‌سادگی ارتباطی میان ساختار امروزی و ساختار پیش از دستگاه شدن گوشه‌های ردیف موسیقی برقرار کند و موسیقی امروز را به سرچشمه خود ببیند.

پیشگفتار ۰۰۷

فشرده ۰۱۳

مقدمه ۰۱۵

جلد یکم

فصل یکم: آشنایی کوتاه با واژه‌های موسیقی ۰۱۹

فصل دوم: آشنایی کوتاه با ساختار ردیف موسیقی ایران ۰۳۹

فصل سوم: بررسی گوشه‌های دستگاه شور ۰۷۳

فصل چهارم: بررسی آوازهای دستگاه شور ۲۸۵

فصل پنجم: بررسی گوشه‌های دستگاه نوا ۶۲۹

فهرست جدول‌ها و نمودارها ۷۶۳

فهرست منابع ۷۷۹

مقدمه

با نزدیک شدن به سن بازنشستگی - شصت سالگی - به فکر سرگرمی مورد علاقه خود، موسیقی، افتادم. برای آشنا شدن با واژه‌ها و نظریه‌های موسیقی در فرصت‌های مناسب کتاب‌های موسیقی را مطالعه می‌کردم و هر روز با تار تمرین می‌کردم. بعد از سپری شدن نزدیک به دو سال و آشنایی اندک با نظریه‌ها و گام‌های دستگاه‌های موسیقی ایران، پرسش‌هایی بدون پاسخ توجه مرا به خود جلب کرد. این پرسش‌ها قابل توجه و بسیار اساسی و مهم بود. این سؤال‌ها در زمینه اختلاف نظر میان استادان موسیقی درباره دستگاه‌های نوا و راست پنجگاه و آوازهای شور و آواز اصفهان بود؛ که به طور کلی پاسخی پذیرفتنی برای آن‌ها در کتاب‌های موسیقی، حداقل برای نویسنده این کتاب، وجود نداشت.

استاد وزیری در کتاب خود درباره دستگاه نوا می‌گوید که این دستگاه وابسته به دستگاه شور است و از گام شور استفاده می‌کند. [واژه گام یا مقام یا، در این کتاب، واژه هشتگاهی به طور ساده هشت نت (صدا، نغمه یا گاه) موسیقی است که در پی هم و با فاصله معین از نت نخست گام یا با فاصله معین از یکدیگر قرار گرفته است و آهنگ‌های موسیقی در این چهارچوب نظم و شکل می‌گیرد. در موسیقی هفت نت یا صدا، از چپ به راست، به نام‌های: سی و ، لا، سل، فا، می، ری، دو وجود دارد که گام‌ها یا هشتگاهی‌های مختلف موسیقی با این نت‌ها تشکیل می‌شود. نت هشتم گام یا هشتگاهی همان نت نخست است با دو برابر بسامد که تکرار می‌شود. هرچند تعریف گام یا هشتگاهی و فاصله میان نت‌ها در فصل یکم و دوم بیان می‌شود، در اینجا برای آشنایی بسیار اندک به این واژه‌ها اشاره مختصری می‌کنیم. در موسیقی فاصله میان نت‌ها - به عبارت دیگر، تفاوت در

بسامدها - نقش بسیار پایه‌ای دارد و این فاصله‌های میان نت‌ها است که می‌توان با آن‌ها هشتگاهی‌ها یا گام‌های گوناگون را شکل داد.]

به هر صورت نظر استاد وزیری و موسیقیدانان دیگر بر یکی بودن گام شور و نوا است. از طرف دیگر، برای آوازهای شور هم اعتقاد بر آن است که همه آوازهای شور مانند بیات ترک (زند)، ابوعطا، دشتی، افشاری، و بیات کرد وابسته به دستگاه شور است و هر یک از آن‌ها می‌تواند از گام شور استفاده کند. دیگر آنکه اختلاف نظر درباره آواز اصفهان چنین است که استاد شهنازی این آواز را در ردیف خود یکی از آوازهای شور دانسته و استادان دیگر آن را وابسته به همایون می‌دانند. اختلاف نظر دیگری که میان استادان موسیقی وجود دارد درباره دستگاه راست پنجگاه است که استاد وزیری آن را وابسته به دستگاه ماهور و دیگران آن را مستقل می‌دانند.

این پرسش‌های اساسی ذهن من را مشغول کرد و مدتی برای پیدا کردن راه‌حل و پاسخ دقیق و علمی این پرسش‌ها سپری شد. چون موسیقی نمی‌دانستم به فکر آن افتادم که برای بررسی و تحلیل گوشه‌های موسیقی راهی پیدا کنم که نه از گوش بلکه از چشم بهره بگیرم. به همین جهت با استفاده از آشنایی خود با علم اقتصاد، که در آن علم برای بیان پدیده‌های اقتصادی در چهارچوب نظریه‌های آن از نمودارهای گوناگون استفاده می‌شود، بر آن شدم نمودار گوشه‌های ردیف موسیقی را رسم و ردیف نت‌های هر گوشه را به طور کامل مشخص کنم تا بتوان به راحتی همه اطلاعات مربوط به یک گوشه را مشاهده کرد. (منظور از گوشه آن است که هر دستگاه یا آواز در ردیف از تعدادی گوشه به نام‌های مختلف شکل گرفته است.)

موسیقیدانان در گوشه‌های ردیف روی سه نت تأکید دارند: ۱. نت شروع، که گوشه با آن نت شروع می‌شود.

۲. نت شاهد، که بیشتر از سایر نت‌ها به گوش می‌رسد. ۳. نت ایست، که گوشه با آن نت پایان می‌پذیرد.

به طور کلی در این روش باید کوشش شود هر نوع اطلاعاتی که می‌توان از یک گوشه به دست آورد با چشم دیده شود؛ مانند مرتب شدن نت‌ها یا ردیف نت‌های هر گوشه از بم‌ترین نت تا زیرترین نت، شمارش تعداد و محاسبه درصد هر یک از نت‌های استفاده‌شده در گوشه و رسم نمودار آن، نشان دادن نت‌های شروع و شاهد و ایست، و فاصله میان نت‌هایی که در گوشه درصد بالایی دارد.

با این هدف، گوشه‌های دستگاه شور با این روش شمارش و درصد آن‌ها محاسبه شد. برای هر گوشه نت‌های شروع، شاهد، و ایست و ردیف نت‌های آن و فاصله‌های مهم میان نت‌ها روی نمودار مشخص شد.

ولی زمانی که به ردیف نت‌ها نگاه می‌شد، معلوم نبود چه نتی مبنا گرفته شود. از این نظر، نت‌های شروع، شاهد، و ایست همه گوشه‌ها در سه ستون مرتب شد و بعد از چند گوشه مشخص شد که نت ایست در همه گوشه‌ها ثابت و نت‌های شروع و شاهد در آن‌ها متغیر است. بنابراین، برای اطمینان بیشتر، برای انتخاب نت ایست به عنوان نت مبنا باز هم چندین گوشه از دستگاه‌های دیگر مانند ماهور، چهارگاه، همایون، و نوا انتخاب شد و با مرتب کردن نت‌های شروع، شاهد، و ایست آن‌ها معلوم شد که در ردیف نت‌های گوشه‌ها فقط نت ایست می‌تواند به طور قاطع مبنا قرار گیرد.

شماره‌گذاری نت‌ها در گام‌های غربی به طور معمول از نت نخست با شماره ۱ شروع می‌شود و به نت هشتم (اکتاو) با شماره ۸ پایان می‌پذیرد. ولی چون در کتاب‌های موسیقی ایران از زمان فارابی و ارموی تأکید بر فاصله‌های چهارنتی (ذوالاربع) و فاصله‌های پنجنتی (ذوالخمس) و فاصله‌های هشتنتی (ذوالکل) بوده است، شکل‌گیری و شماره‌گذاری هشتنتی، که در این کتاب هشتگاهی نامیده می‌شود، از نت مبنا یا نت ایست آغاز می‌شود. این هشتگاهی از ترکیب یک چهارنتی به نام چهارگاهی و یک پنجنتی به نام پنجگاهی شکل می‌گیرد. به این جهت در ردیف نت‌های هر گوشه نت ایست نخستین نت چهارگاهی مبنای شماره‌گذاری قرار گرفته و شماره ۴۱ متعلق به آن است و نت شماره ۴۴ متعلق به نت چهارم چهارگاهی است. شماره‌گذاری پنجگاهی هم به این صورت است که نت نخست پنجگاهی که نت چهارم چهارگاهی است با شماره ۵۱ شروع می‌شود و با شماره ۵۵ پایان می‌پذیرد. مانند هشتگاهی عشاق:

۴۱	۴۲	۴۳	۴۴		۴۱	شماره
سل	لا	سی	دو	ر	می	فا
	پ	پ	نیم	پ	پ	نیم
۵۵		۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵
						شماره

فاصله میان نت‌ها: پ= پرده و نیم= نیم‌پرده است.

بنابراین، همه ردیف نت‌های گوشه‌های ردیف موسیقی ایران به این شکل شماره‌گذاری شده است. فاصله میان هر دو نت ممکن است کوچک‌تر یا بزرگ‌تر از پرده باشد. تغییر فاصله‌ها میان نت‌ها در چهارگاهی و پنجگاهی است که هشتگاهی‌های گوناگون را شکل می‌دهد. برای روشن شدن مثال دیگر، هشتگاهی شور (حسینی):

شماره	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۱
نت‌ها	سل	فا	می	b ر	دو
فاصله‌ها	پ	پ	ج	ج	پ
شماره	۵۵	۵۴	۵۳	۵۲	۵۱
	۵۵				۵۵

این هشتگاهی با فاصله‌های مجنب کوچک «ج»، به طور تقریب یک‌چهارم پرده از فاصله پرده کوچک‌تر است، مجنب بزرگ «ج»، تقریباً یک‌چهارم پرده از فاصله پرده کوچک‌تر است، و فاصله پرده = «پ» است. این هشتگاهی هشتگاهی با مقام حسینی یا شور نام دارد. البته شرح کامل هر یک از این هشتگاهی‌ها در فصل یکم و دوم خواهد آمد. در اینجا برای درک کلی موضوع کتاب فقط به صورت اشاره آمده است. با این روش برای هر گوشه در ردیف می‌توان شکل و ماهیت هشتگاهی آن را بدون هیچ تردیدی مشاهده کرد و با قاطعیت کامل می‌توان گفت که هر گوشه دارای چگونه هشتگاهی است.

شمارش و محاسبات مربوط به گوشه‌های دستگاه شور با دست در مدت طولانی انجام شد. ولی زمانی که نتایج آن به طور دقیق مشخص شد، با استفاده از راهانه، این روش برای همه گوشه‌های ردیف آغاز گردید. با انتخاب سه ردیف مهم، ردیف استاد معروفی و ردیف استاد میرزا عبدالله و ردیف استاد علی‌اکبر شهنازی، این روش برای همه گوشه‌ها استفاده شد. دیگر آنکه برای جلوگیری از هر اشتباهی هر گوشه دو بار به طور جداگانه وارد رایانه شده و نتایج با هم مقایسه و بعد از رفع اشکال استفاده شده است.

بعد از آنکه این پژوهش در مسیر درست خود افتاد به فکر آن افتادم که این کتاب به طور ساده و با واژه‌های موسیقایی اندکی نوشته شود که برای همه کتاب‌خوان‌ها قابل درک باشد. به همین دلیل نام این کتاب "آشنایی همگان با نظریه ساختاری موسیقی ایران" انتخاب شده است. امید است این کتاب برای همه علاقه‌مندان به موسیقی قابل استفاده باشد.

موسیقی ایران در طول زمان نفوذ گسترده خود را بر موسیقی کشورهای دور و نزدیک اطراف ایران بر جای گذارده است. بنابراین، با این روش می‌توان در موسیقی این کشورها رد هشتگاهی‌های موسیقی ایران را مشاهده کرد.

امید است این کتاب بتواند موسیقی امروز را به سرچشمه گذشته خود ارتباط دهد و به راحتی امکان استفاده از گنجینه هشتگاهی‌های متعدد را فراهم آورد.

فهرست منابع

- ارموی، صفی‌الدین. رساله شرقیه، الادوار، و فی علوم العروض و القوانی و البدیع (وفات: ۶۹۴ ه. ق.)، به کیانی، مجید، شماره ۱۶، ص ۲۲۷ نگاه کنید. (مراغی وفات صفی‌الدین ارموی را در سال ۶۹۲ ه. ق. ذکر کرده است.) به مراغی شماره ۱۸ ص ۱۱ و ۳۳ نگاه کنید.
- الیاس انطون، الیاس. فرهنگ نوین (عربی - فارسی)، ترجمه القاموس العصری، به اهتمام سید مصطفی طباطبایی، کتاب‌فروشی و چاپخانه اسلامی، چاپ ششم، ۱۳۶۱.
- برکشلی، مهدی. شرح ردیف موسیقی ایران در ردیف هفت دستگاه موسیقی ایرانی، موسی معروفی (گردآورنده)، انجمن موسیقی ایران، چاپ سوم، ۱۳۷۴.
- بینش، تقی. شناخت موسیقی ایران، تهران، دانشگاه هنر، ۱۳۷۶.
- پالمر، کینک. خودآموز موسیقی، بهروز وجدانی، دایره، ۱۳۷۹.
- جرجانی، علی. شرح ادوار (شرحی درباره «ادوار» صفی‌الدین ارموی)، مجید کیانی، ص ۲۲، و دکتر مهدی برکشلی: شرح ردیف موسیقی ایران در ردیف هفت دستگاه موسیقی ایرانی، موسی معروفی، (گردآورنده)، ص ۲۶.
- حجتی، نریمان. بنیان‌های نظری موسیقی ایرانی، سمر، چاپ دوم، ۱۳۷۶.
- خالقی، روح‌الله. نظری به موسیقی، محور، چاپ چهارم، ۱۳۷۷.
- ستایش، قدرت‌الله. آموزش کوک سنتور، سرود، ۱۳۸۰.
- سپنتا، ساسان. چشم‌انداز موسیقی ایران، مشعل، چاپ اول، ۱۳۶۹.
- شهنازی، علی‌اکبر. ردیف سازی موسیقی سنتی ایران (ردیف آقا علی‌اکبر فراهانی، به روایت استاد بزرگ علی‌اکبر شهنازی، معروف به روایت ردیف میرزا حسینقلی)، رضا وهدانی (تدوینگر)، سازمان

فرهنگی و انتشاراتی ایران جام، چاپ اول، ۱۳۷۶. (ضبط این اثر در سال‌های ۱۳۴۲-۱۳۴۱ خورشیدی در وزارت فرهنگ و هنر آن زمان صدابرداری شده است.)
طلایی، داریوش. ردیف میرزا عبدالله (نت‌نویسی آموزشی و تحلیلی)، تهران، موسسه فرهنگی ماهور، چاپ دوم، سال ۱۳۷۶.

فرهت، هرمز. دستگاه در موسیقی ایرانی، مهدی پورمحمد، پارت، چاپ اول، ۱۳۸۰.
فارابی، ابونصر. الموسیقی الکبیر، موسیقی کبیر، (هنر دوم: آلات موسیقی)، ابوالفضل بافنده اسلام‌دوست، پارت، تابستان ۱۳۷۵. (ابونصر محمد بن محمد طرخان فارابی، تولد: ۲۶۰ ه. ق. برابر سال ۸۷۳ میلادی و وفات: ۳۳۹ ه. ق. برابر ۹۵۰ میلادی، ص ۱۸ همین منبع.)
فرهنگ، منوچهر. فرهنگ علوم اقتصادی (انگلیسی - فارسی)، تهران، مرکز پخش انتشارات آزاده، چاپ چهارم، ۱۳۶۳.

کیانی، مجید. هفت دستگاه موسیقی ایران، ناشر: مولف، با همکاری موسسه ساز نوز، چاپ دوم ۱۳۷۱.

منصوری، پرویز. تئوری بنیادی موسیقی، کارنامه، تهران، چاپ سوم، مهرماه ۱۳۷۶.
مراغی، عبدالقادر بن غیبی حافظ. شرح ادوار (با متن ادوار و زوائد الفوائد، تقی بینش (به اهتمام)، تهران، مرکز نشر دانشگاه، چاپ اول، ۱۳۷۰. (تولد ۷۵۷ ه. ق. و وفات ۸۳۸ ه. ق.، کیانی، مجید، ص ۲۴۱).
معروفی، موسی (گردآورنده). ردیف هفت دستگاه موسیقی ایرانی، همراه شرح ردیف موسیقی ایران، نوشته دکتر مهدی برکشلی، انجمن موسیقی ایران، چاپ سوم، ۱۳۷۴.
میرزا عبدالله. ردیف میرزا عبدالله (نت‌نویسی آموزشی و تحلیلی)، نوشته داریوش طلایی، تهران، موسسه ماهور، چاپ دوم، سال ۱۳۷۶.

وزیری، علینقی. تئوری موسیقی، تهران، انتشارات صفی‌علیشاه، چاپ دوم، ۱۳۸۰.

وزیری، علینقی. دستور جدید تار و سه‌تار، ۱۳۱۵.

وبستر (فرهنگ لغات انگلیسی)، آمریکا ۱۹۷۱ م.

پرسش‌های اساسی در دستگاه‌های موسیقی ایران، به نظر می‌رسد که پاسخ مناسب برای آن‌ها وجود ندارد. مانند: چرا دستگاه نوا وابسته به دستگاه شور است؟ چرا دستگاه راست پنجگاه وابسته به دستگاه ماهور است؟ چرا آوازهای ابوعطا، بیات ترک (زند)، بیات کرد، دشتی، افشاری وابسته به دستگاه شور است؟ چرا استاد شهنازی آواز اصفهان را وابسته به دستگاه شور، و استادان دیگر آن را وابسته به دستگاه همایون می‌دانند؟

برای یافتن پاسخ دقیق و علمی برای این پرسش‌ها، به نظر رسید که روشی به دست آید که بتوان اطلاعات مربوط به هر گوشه در ردیف موسیقی را با چشم دید، و از روی این مشاهده‌ها بتوان «راز و رمز» نهفته در گوشه‌های ردیف را به دست آورد.

امید است این کتاب نه فقط پاسخ‌های مناسبی برای پرسش‌های مطرح‌شده بیان کند؛ بلکه ارتباطی میان ساختار امروزی و ساختار پیش از دستگاه شدن گوشه‌های ردیف موسیقی به سادگی برقرار نماید، و موسیقی امروز را به سرچشمه خود بپیوندد.

سوره مهر (وابسته به حوزه هنری)
ناشر برگزیده سال‌های ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰

مرکز موسیقی

ناشر برتر اندیشه و هنر انقلاب اسلامی

تهران / خیابان حافظ / خیابان رشت / پلاک ۲۳
صندوق پستی: ۱۵۸۱۵/۱۱۴۴ تلفن: ۶۱۹۴۲
سامانه پیامک: ۳۰۰۰۵۳۱۹
مرکز پخش: نشر کتاب انتشارات سوره مهر
تلفن: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵۱

ISBN : 978-600-175-297-1

(قیمت فقط با هولوگرام صحیح است.)

پتهوون
مرکز موسیقی پتهوون شیراز